

Kirken Underviser

Tema

Og leve skal de døde

At huske eller at glemme?

– hvordan man hjælper børn og unge, der mister. Et mindernes skatkammer

side 4

Halloween for de 9-14 årige

En interaktiv famliegudstjeneste

side 8

Døden i konfirmandstuen

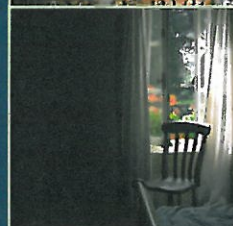
Det lyder som en thriller

side 16

Aflastningstjeneste og vågekoner

Når diakoni ikke er teori

side 19

2008-2
juni

Indhold

	Leder 3
af Helle Marie Danielsen, lærer ved Kirkefaglig Videreuddannelse	
	At huske eller at glemme – om hvordan man hjælper børn og unge, der mister 4
Af Ole Raakjær, sognepræst i Sulsted og hospicepræst	
	Halloween 8
Af Ane LaBranche, sognepræst i Hyltebjerg sogn	
	Sorggrupper 14
Af Jens Rønn Sørensen, sognepræst i Paarup og formand for bestyrelsen for sorggrupperne i Odense	
	Døden i konfirmandstuen 16
Af Lars Nymark, sognepræst i Hvilsager-Lime og stiftskonsulent i Århus Stift	
	Aflastningstjeneste og vågekoner 19
Af Karen Margrethe Øbing Dich, koordinator for aflastningstjenesten i Randers.	
	Boganmeldelse 22
Af Sognepræst Benthe Kleon Jeppesen, Sognepræst Agnes Haugaard	

Kirken Underviser

- er et tidsskrift til inspiration for alle i kirkens forskellige former for undervisning
- praktisk hjælp til det pædagogiske arbejde i menigheden og det kirkelige børne- og ungdomsarbejde
- undervisningsmodeller til brug for børn, unge og voksne
- forslag til andagter og gudstjenester
- teologisk-pædagogisk information
- anmeldelser og omtale af nye undervisningsmaterialer og litteratur med relevans for det pædagogiske arbejde i kirke og menighed

www.kirken-underviser.dk

Redaktion

Elsebeth Kragh Dedieu, Line Volmers (ansv.), Mogens Bering Rasmussen, Keld Balmer Hansen, Inger Margrethe Mikkelsen, Helle Marie Danielsen, Benthe Kleon Jeppesen, Kirsten Sogaard (ansv.), Inge Lise Reiche, Per Rene Jensen

Redaktionssekretær: Helle Marie Danielsen
Peter Bangs Vej 1, 2000 Frederiksberg, tlf.: 38 38 41 20

Sats, layout: Unitas Forlag a/s
ISSN: 1602-2785

Udgiver:

Kirkefaglig Videreuddannelse
Diakonissestiftelsen
Peter Bangs Vej 1
2000 Frederiksberg
Tlf.: 38 38 41 20
www.kirkefaglig-videreuddannelse.dk

Målsætning:

Målsætningen for Kirkefaglig Videreuddannelse er at uddanne diakonale og religions-pædagogiske medarbejdere, der ud fra en kirkelig faglighed kan indgå som inspiratorer, iværksættere og ledere i kirkens arbejde.

Trykt: Clemenstrykkeriet a/s

Abonnement:

Årsabonnement (4 numre) kr. 235,-
Løssalg kr. 75,-
Henvendelse til:
Kirken Underviser c/o Unitas Forlag
Peter Bangs Vej 1
2000 Frederiksberg tlf.: 36 16 64 81
E-mail info@unitasforlag.dk

Helle Marie Danielsen
Kirkefaglig Videreuddannelse

Og leve skal de døde

"Hvad betyder døden? Hvad betyder døden for vort liv? Lige meget hvordan vi besvarer dette spørgsmål – ja, selv hvis vi ikke besvarer det og skubber det til side – giver vi i det til kende, hvor meningen med livet findes for os. Det er altså ikke bare et enkelt afgrænset spørgsmål, det er et spørgsmål, som berører meningen med det hele!", sådan skriver den tyske religionspædagog Friedrich Schweitzer i bogen "Barnets ret til religion" fra Aros forlag. At berøre meningen med det hele er netop, hvad vi forsøger i dette tema: "Og de døde skal leve" – både meningen for børn, unge, voksne og gamle. Schweitzer skriver, at for barnet har døden frem for alt med relation at gøre, eller måske nærmere med angsten for at miste relation. Forældre må ikke dø – så "bliver jeg jo så alene". Men det er ikke kun barnet, der bliver "så alene" ved et dødsfald – det gør vi alle, når vi mister et menneske, det har betydet noget for os.

Vi forsøger i dette tema at vise, hvordan vi i kirken kan give mennesker mulighed for at beskæftige sig med dette tab, både i undervisning, sorggruppe og gudstjeneste, og hvordan kristendommen netop kan give os mulighed for at genskabe en relation – en indre relation, som Ole Raakjær skriver i den første artikel.

De sidste 10 år er Halloween blevet en populær fest i Danmark, godt hjulpet på vej af Fætter BR, Dansk Supermarked m.m. Børnene klæder sig ud i uhyggelige kostumer, laver græskarmænd og er også – lige som i Guds eget land – begyndt at gå fra dør til dør for at tigge slik. Sidste år opdagede jeg en speciel dansk udgave af Halloweenfejringen: unge mennesker, klædt i uhyggelige kostumer og godt tilmalet i ansigterne, der smuttede ind i opgange, for derefter at løbe skrigende op og ned af trapperne, mens de bankede hårdt på dørene og truede ejendommenes beboere. Jeg håber ikke, at det er en skik, der er kommet for at blive.

Halloween har sine rødder i en keltisk skik fra 8-900 f.kr. Det menes at være denne dag, hvor kelterne fejrede enden på det lyse halvår og begyndelsen på vinteren. Denne nat var særlig farlig, da portene til dødsriget stod åbne. Halloween kan være en god lejlighed for kirken i dag – ikke til at kigge ind i dødsriget – men til at forkynde at døden ikke har det sidste ord. Vi giver i temaet derfor et bud på, hvordan en børnegudstjeneste til Halloween kan tilrettelægges.

Vi håber, at temaet kan give inspiration og mod til at tage livtag med dette nødvendige emne.

At huske eller at glemme?

– om hvordan man hjælper børn og unge, der mister

– Jeg mistede min mor for 3 år siden, fortalte en 18-årig pige.
– Og nu er hun ligesom blevet væk for mig. Jeg kan ikke længere genkalde mig et billede af hende. Og vi snakker aldrig om hende derhjemme!

Hendes far havde fået en ny kæreste, så det var måske ikke så mærkeligt. Hendes mor havde været syg næsten ligeså lang tid, hun kunne huske, så hvem var hun egentlig, denne mor? Hvad tænkte hun? Hvad var vigtigt for hende? Hvilke drømme havde hun som 18-årig?

Myten om at sorg udvikler sig gennem smerte til forsoning

En af de mest livskraftige myter på sorgområdet er at sorg udvikler sig gennem smerte til forsoning, hvorfor det for den sørgende netop handler om at gennearbejde og forløse sorgen. Freud¹ mente, at denne gennearbejdning var nødvendig for at frigøre de følelsesmæssige bånd til den afdøde, så det blev mu-

ligt at investere energien i nye mellem menneskelige relationer. Denne opfattelse definerede i anden omgang (sorg-)hjælperens opgave: Hun skulle være fødselshjælper for denne proces, og den udstyrede hende med et "værktøj" eller en "opskrift" (faseteorien²) med hvilket hun var i stand til at føre den sørgende gennem en række konkrete opgaver, som kunne give begge parter en følelse af formål, retning og fremdrift.

Den væsentligste repræsentant på dansk grund for denne opfattelse er socialrådgiveren og psykoterapeuten Marianne Davidsen-Nielsen, som sammen med Nini Leick i 1989 udgav bogen

2 Sorgarbejdets 4 faser er ifølge Marianne Davidsen-Nielsen (*Blandt løver, At leve med en livstruende sygdom*, Socialpædagogisk bibliotek 1995, s.35): 1. Erkendelse af tabene. Hvad mister jeg, hvad har jeg mistet, hvad frygter jeg at miste? 2. Forløsning af sorgens følelser. Disse følelser trænger sig på, når man erkender sine tab på et dybere niveau. Vrede, tristhed, fortvivelse er følelser, som kan forløses. En forløsning som i nuet almindeligvis giver mere styrke og ro. 3. Tilegnelse af nye færdigheder i det forandrede liv, så vi gradvist kan genvinde tillid til livet her og nu. Nye håb kan også være korte håb. 4. Reinvestering af den følelsesmæssige energi. Den mentale energi flyttes med tiden fra det, der var, til det, der er i det forandrede liv.

1 Freud, S. (1994): Mourning and melancholia. Essential papers on object loss. Frankel, Rita V., s. 38-51 (Reprinted Chapter) New York, NY, US: New York University Press; s.38-51

Den nødvendige smerte, om sorg, sorgterapi og kriseintervention. Denne bog blev i 1995 fulgt af *Blandt løver, At leve med en livstruende sygdom*, som Marianne Davidsen-Nielsen alene var forfatter af. Disse to bøger har sammen med især Marianne Davidsen-Nielsens omfattende kursus- og uddannelsesvirksomhed rettet mod sygeplejersker, læger, psykologer, socialrådgivere og andre behandlere, været med til at gøre denne opfattelse af sorg og sorgarbejde til den alt dominerende.

At lave et mindernes skatkammer

At disse tanker i mange henseender har været og stadig er frugtbare og hjælpsomme er udenfor al diskussion. Men denne model har også sine begrænsninger. Det er ikke hjælpsomt for alle mennesker over en kam at fokusere på forløsningen af følelser, og man kan kritisere teorien for ensidigt at lægge vægt på de følelsesmæssige og kognitive sider af sorgen. Der er mere en én måde at mestre sorg og tab på, og teorien overser netop, at mennesker oplever, udtrykker og mester deres sorg på mange forskellige måder. Sorg og tab har nemlig at gøre med livsvilkår og er ikke blot en følelsesmæssig krise, som skal forløses. Teorien er altså for ensidig og svarer måske i virkeligheden mere til fagpersonens opfattelse end til den ramtes egen oplevelse. Sorg er ikke noget, man skal hjælpes af med, men et eksistentielt vilkår, man skal leve med. Som en kritik af eller et supplement til sorgarbejds-modellen eller -hypotesen, har den engelske sociolog Tony Walter i artiklen *A new model of grief*³ udviklet et narrativt og biografisk sorgbegreb.⁴ Dvs. en model, hvor det ikke primært (eller alene) handler om at forløse følelserne og "give slip" på den, man har mistet eller er på vej til at miste, men at holde fast. Sorgens formål er ikke at komme videre uden den, man har mistet, men derimod at konstruere en bæredygtig fortælling, som muliggør en integration af den, man har mistet, hvad man netop kan sige ligger mere i tråd med en teologisk forståelse eller et kristent livs- og menneskesyn. Det handler ifølge Walters nemlig ikke bare om at lære at leve med tabet, men også med det, man har fået. Det gælder for den efterlevende at få skabt en fortælling, som giver den døde en god plads i vedkommendes liv og selvforståelse, ja, at få lavet et "mindernes skatkammer"⁵. Der skal skabes en indre relation, et

billede, en værdi, som den efterladte bærer med sig. Det handler altså for den sørgende snarere om holde fast end at give slip, og det handler for hjælperen om at støtte denne proces.

Det gælder for den efterlevende at få skabt en fortælling, som giver den døde en god plads i vedkommendes liv og selvforståelse, ja, at få lavet et "mindernes skatkammer"

Tilbage til mit indledende eksempel med en unge pige, hvis mor var blevet væk. Vi talte om, hvordan hun kunne finde ud af, hvem hendes mor havde været? Hvem, der kunne hjælpe hende med det, og hvad det svære kunne være ved f.eks. at spørge hendes mormor eller moderens veninde helt tilbage fra gymnasietiden. Efter 3 kvarter sagde hun farvel og tak for hjælpen. Nu havde hun noget, hun skulle i gang med. Hun skulle for sin egen skyld finde ud af, hvem det var hun havde mistet. For sorgen er altid en fortælling. Hun skulle have "fat" i sin mor, for at kunne få hende med videre frem i livet. Hun skulle bestemt ikke give slip, men hun skulle have hjælp til at holde fast, til at fortælle sin mors historie, for uden den, kunne hun ikke fortælle sin egen.

At få sin far med sig

Jeg havde for et stykke tid siden en samtale med en yngre kvinde, som et par måneder forinden havde mistet sin mand på hospice. Hendes bekymringer handlede især om deres 3-årige søn, som lige siden faderens død mange gange hver eneste dag havde spurgt: "Far henne? Hvor er far henne?" Kvinden fortalte mig, at der var gået næsten 14 dage, før hun med de rigtige ord direkte kunne sige til ham: "Far er død. Han kommer ikke tilbage. Han er begravet nede i jorden!" Hvorfor var det svært? Selvfølgelig fordi hun selv blev ked af det og kastet ind i sin egen sorg, hver gang han spurgte.

Moderen ville vide, om der var noget unormalt ved drengens opførsel. Jeg kunne kun bekræfte, at det var helt, som det skulle være. En tre-årig opfatter ikke døden som endelig. Han kan ikke forstå, at den døde far eller mor ikke kommer tilbage. Hans måde at tænke på er præget af en cirkulær tidsopfattelse. Livet består af gentagelser. Jeg står op, er vågen og går i seng igen. Far går og far kommer tilbage igen. Derfor er det svære spørgs-

3 Walter, Tony. *A new model of grief: bereavement and biography*. Mortality, Vol. 1, nr. 1, march 1996, s.7-25, Abingdom 1996. Se også Tony Walters bog *On Bereavement – The culture of grief*, 1999

4 Se Christian Juul Busch's artikel *At miste et barn – sorgens nødvendige fortælling* i Omsorg, Nordisk tidsskrift for palliativ medicin, nr. 4/2004, 21. årgang, s. 35-40, hvor han dels udfolder Tony Walters narrative sorgbegreb, dels på smukkeste vis "anvender" denne tankegang "på" forældre, der mister spædbørn.

5 Se Ottesen, Doris, *Børn og sorg, om forældretab i barndommen*, Dafolo 1998

mål: "Hvornår kommer far tilbage?" helt almindelig for et barn der har mistet sin far i førskolealderen. Fra 0 til en 4-5 år er forladthedsfølelsen den største eksistentielle trussel, og mange af barnets livsspørgsmål handler om denne trussel. Moderen fortalte mig, at drengen i de første 14 dage efter faderens død konstant holdt øje med hende. Hvis hun var væk et øjeblik, løb han rundt og ledte efter hende og sagde: "Mor henne, mor henne!" For når far ikke er der mere, så bliver det endnu vigtigere, at mor er der. Vi talte om, at det nok ikke skulle være alt for længe før hun fortalte ham, at hvis der skulle ske hende noget, så skulle moster Lene eller faster Ida passe på ham. Han var glad for sin dagplejemor, og der var ingen problemer med at aflevere ham om morgenen. Men man skal være klar over,

Fra 0 til en 4-5 år er forladthedsfølelsen den største eksistentielle trussel, og mange af barnets livsspørgsmål handler om denne trussel

at truslen om at blive ladet alene kan vækkes af enhver adskillelse fra moderen. Reaktionen kan være angst, sorg og vrede. Derfor er det nødvendigt med megen tålmodighed, når man afleverer et uroligt barn i børnehaven eller overlader det til en barneplege. Hvis vi bagatelliserer barnets adskillelsessangst, eller kalder den for trods, kan vi, uden vi ved det, udsætte barnet for den største trussel. Igen og igen er man nødt til at fortælle barnet, at far er død, far kan ikke passe på dig, men mor passer på dig, moster Lene passer på dig, dagplejemor Else passer på dig osv., osv.

Det var meget vigtigt for moderen, at drengen skulle have sin far "med sig", som hun udtrykte det. Hun ville gerne, at han skulle vide, at han havde haft en far, der elskede ham, og for hvem, han havde betydet alt. Jeg spurgte hende, om hun selv havde nogle praktiske ideer til, hvordan hun kunne gøre det. Mens de havde været på hospice, havde de taget en del fotos, og der var blandt andet rigtig mange af faderen, der sad med sin søn. De billeder var fremme næsten hver dag. De kiggede på dem i fællesskab, snakkede om dem, og moderen måtte hver gang fortælle, hvor meget far elskede ham og hvor ked af det, han var over ikke at kunne se sin søn vokse op. Drengen var uhyre interesseret i billederne. Det kunne tage meget lang tid at komme igennem stakken. Han studerede dem indgående ét

for ét og ville have sin mor til igen og igen at fortælle, hvad der skete på dem. Hun havde også udstyret ham med et par kopier i små plastiklommer, han kunne løbe rundt med. Det var forbløffende og meget modigt gjort af denne mor, som på dem måde hjalp sin søn med at konstruere dette for ham og hans identitet vigtige "mindernes skatkammer". Men det viser også noget om, at den største hindring for at børn og unge får en ordentlig hjælp i forbindelse med sorg og tab er den voksnes egen sorg. For skal en forældre, der selv har mistet sin ægtefælle eller bedsteforældre, der har mistet sin voksne søn eller datter, hjælpe barnet eller barnebarnet med at huske, hvem dets mor eller far var, undgår de jo ikke at komme i kontakt med deres egen sorg og smerte. Og det kombineret med den svært udryddelige fordom om, at bare man ikke snakker for meget med børn om sorg, tab og død, så tænker de ikke på den slags, gør det bare ekstra vanskeligt.

Vi kan ikke beskytte børn og unge fra virkeligheden

Men når familier rammes af skilsmisse, alvorlig sygdom og død medfører det altid store og skræmmende oplevelser for barnet eller den unge. Derfor er ethvert forsøg på at beskytte børn fra virkeligheden ofte ensbetydende med, at vi skjuler dele af den, og så kommer de let til at føle sig snydt og holdt udenfor.

Jeg talte med en 13-årig pige, hvis far nu lå på hospice. Hun havde lige fået at vide, at hendes far skulle dø af sin cancersygdom, og hun var både vred og ked af det. Hun følte sig snydt. Hendes forældre havde villet skåne hende. De havde tænkt, at der ikke var nogen grund til at fortælle hende det for tidligt, for så ville hun bare ikke kunne spekulere på andet. Da jeg spurgte hende, hvordan hun troede, det ville have været at få den svære besked for 3 måneder siden, svarede hun:

– Så ville jeg være blevet meget ked af det!

– Jamen var det ikke rart at være fri for det?

– Nej, svarede hun fortørnet. Tænk, at de fortalte alle mine onkler og tanter, at han ikke kunne blive helbredt, men jeg, der trods alt er hans datter, fik det ikke at vide! Det kunne de ikke være bekendt. De snød mig! Og nu er jeg kommet til at tænke på, om der også er andet, de har holdt skjult for mig?

Vi kan ikke beskytte vores børn og unge fra det svære og tunge i virkeligheden, men vi kan beskytte dem i det ved at være sammen med dem om det. Og det er det eneste, der skaber forudsætninger for fællesskab og fremtid.

Opgaven i forhold til børn/unge, der har mistet eller er på vej til det, er altså at hjælpe dem med at erkende, at tabet er livsafgørende, at den mor eller far, de har mistet eller skal miste, er nøjagtig ligeså uerstattelig, som barnet eller den unge lige nu føler

det. Kun derved bliver tabet ikke livstruende eller traumatisk. Mange undersøgelser viser, at det ikke er tabet i sig selv, der sætter den destruktive livsdagsorden for det barn, der mister, men det er først og fremmest, at det følelsesmæssigt bliver ladt i stikken og ikke får hjælp til at huske og at sætte ord på tanker og tanker på følelser.

At miste er ikke et problem, der kan løses, men en byrde, der skal bæres

Som hjælper er det vigtigt at minde sig selv om, at det at miste en mor, en far, en bror, søster eller en bedsteforældre er ikke et problem, der kan løses. Alvorlige tab i vores liv er ikke problemer, der kan løses. Vi kan ikke handle os ud af dem. De kan ikke behandles væk; de kan ikke fjernes, men de er byrder, der skal bæres. En sorg er ikke et problem, der kan løses, men en byrde der skal bæres. Hjælpen til barnet eller den unge skal sikre, at der oven i denne byrde ikke skal lægges ensomhedens og isolationens byrde. Derfor er det også kontakten med barnet eller den unge, der er den afgørende. Det er vigtigt, at de tages med i alt det, der sker omkring tabet og ikke forholdes nogen informationer, fordi man vil "beskytte" dem. Man beskytter ikke barnet eller den unge ved at skåne det for virkeligheden, man snyder dem og holder dem udenfor med isolation og ensomhed til følge. Informationer kan være svære og tunge at give og få, men mangel på informationer er ofte mange gange værre.

Farvel- og goddag-arbejde

Hvad angår den konkrete samtale med børn og unge, der har mistet, er det vigtigt at være opmærksom på, at samtalens mål er hjælpe med barnet/den unge med at fastholde mindet om den døde i hukommelsen., og at fokus ikke først og fremmest er at forløse forløser, men at understøtte transformationen af relationen til det menneske, de har mistet, fra noget ydre til noget indre.

I Anni Schwartz Hansens bog, *Jeg savner dig. Om sorgarbejde blandt unge, der har mistet far eller mor*, Gyldendal 2001, beskriver hun netop meget rammende samtalens indhold som både et farvel-arbejde og et goddag-arbejde⁶. Farvel-arbejdet handler om at hjælpe den sørgende med at konfrontere sig med virkeligheden og give plads til de efterfølgende reaktioner og svarer stort set til det, vi mødte hos Marianne Davidsen-Nielsen. Hvor farvel-arbejdet altså hovedsagelig består i at lytte, rumme og give accept, er goddag-hjælper-rollen mere igangsættende og undersøgende. At sige goddag betyder at hjælpe barnet med at få fremkaldt billedet af den døde og understøtte fortællingen

om ham eller hende. Det betyder også at hjælpe barnet med at huske, hvad vedkommende har betydet for det, så det kan tage det med sig fremover. Gode spørgsmål i den forbindelse kunne f.eks. være⁷: Hvad hed(der) din far/mor? Havde han/hun et kælenavn? Hvordan husker du din far/mor? Hvad kunne han/hun lide at lave i sin fritid? Kan du huske din far/mor som rask?

Vi kan ikke beskytte vores børn og unge fra det svære og tunge i virkeligheden, men vi kan beskytte dem i det ved at være sammen med dem om det

Ligner du ham/hende? Hvad synes du om det? Hvad foretog du dig sammen med den ham/han? Hvad lavede I sammen? Hvad minder dig mest om ham/hende? Hvor tror du, han/hun er nu? Dukker han/hun op i dine drømme? Hvis du kunne spørge ham/hende, hvad tror du så, han/hun ville sige? Hvilken betydning har din far/mor for dit liv? Er der noget du savner? Er der noget, du ikke savner? Fortæl om en god oplevelse, du har haft sammen med din far/mor, som du har mistet. Fortæl om en svær oplevelse, du har haft med den, du har mistet, f.eks. en konflikt, en afvisning eller noget, du ikke savner hos vedkommende.

Afslutning

Børn og unge mister aldrig helgener. De mister fædre og mødre af kød og blod, som både gjorde gode og dumme ting, og som både var de bedste og de værste. Og det hele hører med i erindringsprocessen. Det er ikke glansbilleder, man skal huske! I mine samtaler med børn og unge er det ikke ualmindeligt, at den far eller mor, de har mistet kommer til at rangere lige under Vor Herre, og at alle de problemer, de måtte støde ind i, derfor tilskrives forældretabet. Det er med andre ord en projektionsskærm af dimensioner, og det er naturligvis farligt. Det kan i ekstreme tilfælde medføre selvmord eller i hvert fald tanker om det, fordi bare man var hos far eller mor, ville alt være godt! Derfor er vigtigt at få tingene skilt fra hinanden. Den unge har ligesom alle mulige andre unge problemer med at finde sig til rette i tilværelsen og den afdøde far eller mor var ind i mellem også irriterende og dum. Det er kun hele mennesker, der er værd at have med sig som rollemodeller, som vejledende i bestemte situationer, som klargørende i forhold til værdier, ja som en værdifuld del af barnets eller den unges livs- og selvforståelse.

Halloween

De seneste år er halloween festen kommet ind i de danske familiers festkalender. Ikke mindst børnene er vilde med festen, hvor uhyggen får frit løb.

Festen har vi – som så meget andet - overtaget fra USA.

Jeg ved ikke, om der i den folkelige bevidsthed er den store forskel mellem Halloween og Allehelgen, men set fra et dansk folkekirkeligt ståsted, så er der dog en vis forskel.

Lidt om dagene

Først er der datoerne. Allehelgensdag, en mindedag for alle de helgener, der ikke har deres egen dag, er den 1. november ifølge den romersk katolske kirke. Dagen inden – dvs. 31. oktober er således allehelgensaften.

På engelsk er halloween en sammentrækning af All-Hallows-Eve, altså allehelgensaften, og halloween fejres på allehelgensaften den 31. oktober.

Men i folkekirken er vi jo ikke katolikker, og vi fejrer ikke helgener, og allehelgen er ikke en datobestemt helligdag, men den første søndag i november, som vi kalder Allehelgen søndag.

Det er indholdet og fejringen frem for navnet, som gør forskellen. Allehelgen, som mindedag for alle helgener, ophørte her i landet med reformationen, og blev i stedet en mindedag for dem, som har rakt kristentroen videre (Det er også reformati-onsdag, men det vil jeg ikke komme ind på her). I dag fejrer vi i Folkekirken Allehelgen, og i mange sogne er man også begyndt at bruge denne søndag som en særlig mindedag, hvor man inviterer de i menigheden, som har mistet i årets løb. Ligesom man mange steder har taget den gamle tradition med at læse navnene på årets døde op. Allehelgen er en meningsfuld helligdag at fejre i kirken, og de fleste steder oplever man også stor søgning til disse gudstjenester.

Halloween er kommet til Danmark

Men der findes en anden gruppe, som også gerne vil have en meningsfuld fejring af dagen. Det er alle de større børn, fra mini-konfirmand alderen og helt op til konfirmationsalderen. De oplever halloween som meget magisk – aftenen har den særlige magiske stemning, som folketroen giver de tidspunkter, hvor de

døde berører de levendes verden. Og så fejres dagen på et tidspunkt af året, som ellers ikke byder på meget børnefest. Danske børn går derfor i stingende grad til halloweenfester - fritidshjem og børnehaver pynter op og skærer græskar.

Især i USA spiller halloween en rolle som "uformel helligdag", også blandt protestanter. På halloween klæder børnene sig ud, og går fra dør til dør i nabolaget efter slik (trick or treat), meget

De oplever halloween som meget magisk - aftenen har den særlige magiske stemning, som folketroen giver de tidspunkter, hvor de døde berører de levendes verden

lig vores fastelavn. Dog er der ved halloween en særlig vægt på det uhyggelige. Hekse, genfærd, mørkets magter, død og al form for uhygge er løs. Børn og voksne skal klædes uhyggeligt ud og spise uhyggelig mad. Mange steder fortælles der spøgelseshistorier, og der spilles på det skræmmende og uhyggelige ved døden. Det har de forretningsdrivende i Guds eget land ikke været sene til at udnytte, men også herhjemme er butikkerne godt med. Børnene fyldes gennem reklamer med alt det, de er nødt til at købe, for at dagen bliver uhyggelig nok. I USA er indholdet efterhånden alene det uhyggelige, - og det kan ikke blive uhyggeligt nok - børnene skal ligne øksemordere og fanden selv.

Halloween i kirken

Derfor er kirkerne i USA begyndt at tage til genmæle over for den stigende kommerialisering af dagen og tilbyder Halloween-fejring i kirkeligt regi.

Vi skal selvfølgelig også i danske kirker gribe chancen, når én af vores fester får så stor folkelig opbakning – og det skal være nu, inden dagen kun handler om forbrug, forbrug og forbrug.

Halloween kan være den anledning til at gå i kirke, som mange venter på. Derfor er det vigtigt, at vi ikke bare tænker på at få folk i kirke, men i højere grad tænker på, hvad de går fra kirken med. Kirkegængerne kommer med en forventning om mere end et uhyggeligt show. Halloween i et kirkeligt regi kræver, at vi vil og tør berøre emner, som er svære at få med i dagliglivet, nemlig død, sorg og krise. Ellers kan vi ligeså godt gå ned på torvet til alle de andre.

Vi må i kirken fejre dagen for at forkynde, at døden ikke har det

sidste ord, at der findes lys i (forbrugs-)mørket, og at vi alle både levende som døde favnes i Guds faderhånd. Lyset skal sejre over det tiltagende vintermørke og opstandelsestroens håb skal lyde også i børnenes ører. Og her er det kun fint at knytte til ved græskarlygtens lidt skræmmende lys i mørket som det samlende symbol.

Børnene og deres familier skal gå fra kirken med mere end bøn, uhygge og den hovedløse præst. De skal gå fra kirken med evighedshåbet.

En halloweengudstjeneste

Retter man halloweengudstjenesten mod gruppen af børn mellem 9 og 14, skal man huske på, at de er vant til at deltage frem for at være passive modtagere. Ét forsøg på at tænke det ind i en gudstjenestesammenhæng er at lave en interaktiv gudstjeneste. Jeg gør det sådan, at gudstjenesten er som et orienteringsløb med poster. Hver post repræsenterer et gudstjenesteled, så børn og familier deltager i en hel gudstjeneste, ved at komme gennem alle poster. Der er en post med fadervor, en med mere fri bøn eller eftertanke, en med nadver, en med fortælling og en med sang. Vi kommer rundt i hele kirken og omegn; i våbenhus, ved alter, lysglobe, ved orglet og ud i kapellet. Grupperne får hver et kort over kirken, hvor rute og poster er tegnet ind.

Mere om Halloween og Allehelgen

<http://www.historie-online.dk/special/halloween/>

<http://www.detsker.nu/allehelgen/index.htm>

<http://da.wikipedia.org/wiki/Allehelgensaften>

<http://www.religion.dk/artikel/168546:Guides--Halloween-og-Allehelgensdag>

Halloweenfonts

På nettet kan man gratis downloade halloweenfonds, så man kan få den rette uhyggelige skrift til indbydelser, plakater m.m. Her er også wingdings, altså symboler i stedet for skrift, så man kan strø løs af græskarhoveder, skeletter osv. uden selv at være en mestertegner. Man skal være opmærksom på at siden er amerikansk, dvs. at ikke alle har æ, ø, å med i deres fonds. Her er et par stykker som har.

www.halloweenfonts.com, Skrifttyper: Hollyweird;

karloff; Seaweed fire; Slayer-Plain; Spirits

Wingdings: ehkl Halloweenborders; halloween

Match=halloween Match

Den interaktive gudstjeneste

Indledende logistik

Når kirkegængerne nærmer sig kirken mødes de af fakler og græskarlanterner, hvoraf de fleste har et kors udskåret i stedet for et ansigt.

Vi mødes først inde i kirkerummet, som til en helt almindelig gudstjeneste. Efter at have hilst, forklarer jeg om gudstjenestens forløb. Vi synger en salme og kirkegængerne deles ind i 5 grupper. Der bliver så omkring 20-30 i hver gruppe. Jeg deler kirken ind i de 4 første rækker i venstre side, de 4 forreste i højre osv. Så kommer de, der sidder sammen også til at følges ad. Kirkegængerne kan også deles i grupper allerede i våbenhuset, hvor man kan give dem forskelligt farvede klistermærker på, alt efter hvilken gruppe de hører til. Hver gruppe får udleveret et kort over kirken med posterne på.

Logistik under gudstjenesten

Det er et større logistik projekt at få sendt 120-150 mennesker rundt i kirken på en gang. Det vigtigste er, at grupperne følger efter hinanden, og ikke skal løbe på tværs af hinanden, så kan selv den mindste kirke klare presset. Altså må man lave en ruteplan, som alle følger, men hvor de begynder hver sit sted.

Der er hver år opstået en vis forvirring over om hold 1, 2, 3, 4, og 5 skal begynde på den første post på deres kort eller om de skal begynde på deres holdnummers post. Derfor er jeg nu nået frem til at hvert hold skal have navn efter deres første post, altså Våbenhus; Alter, Kapel, Lysglobe, orgel/flygel.

Præster, organist og frivillige har hver en post og kan tage det respektive hold med til deres post. Ved hver post er der en græskarlanterne skåret ud med et kors i stedet for et ansigt.

De sendes af sted med kirkeklokken, og den ringer hver 6. minut som tegn til at nu skal man gå videre.

Efter en halv time skulle løbet være ovre, og alle mødes i kirkerummet igen, hvor vi synger den indlærte salme, beder fadervor og får lyst velsignelsen.

Spisning efter gudstjenesten

Efter gudstjenesten spiser vi alle sammen i kirkens lokaler. Vi spiser chili con carne, andre steder spiser de græskarsuppe, som de får fra plejehjemkøkkenet, og der findes sikkert andre gode menuer. Det vigtige er, at det er let at indtage, for det er ikke sikkert, alle kan få en siddeplads.

Her vil jeg godt gøre mig til talsmand for "ingen tilmelding." Det er noget underligt noget, at vi vil have folk til at tilmelde sig gudstjenester. Det giver betydeligt flere kirkegængere, hvis de ikke flere dage i forvejen skal tilmelde sig. Det kan være lidt besværligt at lave mad til et ukendt antal mennesker, men det er jo bare at skyde højt og købe godt med brød til. Under første

”

Her vil jeg godt gøre mig til talsmand for "ingen tilmelding." Det er noget underligt noget, at vi vil have folk til at tilmelde sig gudstjenester

salme går én af kokkene ind og tæller kirkegængere, så har man 45 min. til at tilpasse portionen i.

Vi plejer at afholde det en fredag aften, der er ingen forældre-møder, ingen badminton eller fodboldkampe. Det er derimod ofte en tung aften i børnefamilierne, hvor alle er trætte, ingen orker at lave mad. Kirkegang med fællesspisning er lige, hvad mange har brug for den sidste fredag i oktober.

Vi begynder kl. 17:00, så kan alle nå hjem til Disney sjov eller som kirketjeneren plejer at sige "så SKAL alle nå hjem til Disney sjov"

Jeg plejer også at hænge plakater op på skolerne, ligesom jeg plejer at dele indbydelser ud til alle 3. klasserne, som kort efter får endnu en indbydelse nemlig til mini-konfirmand undervisningen.

Oversigt over halloween – gudstjenesten i Hyltebjerg Kirke

Første del af Gudstjenesten: **Sendelse**

1. Præludium / Introitus v. pigekor
2. Velkomst med orientering om gudstjenestens forløb
3. fællessalme: *Nu går solen sin vej* 786
4. Sendelse: De deles i 5 grupper og kirkekort uddeles, evt. tager vi hver en gruppe med os: *ding, dong siger klokken og alle giver sig på vej.*

Anden del af Gudstjenesten: **På vej (ca. 30 min.)**

5 poster, et græskarhoved ved hver. Grupperne kommer skiftevis. Kirkeklokken ringer hvert 6. minut, ved skiftetid: *ding, dong siger klokken og alle giver*

Hold A begynder ved Alter, Hold B i Hytte el. kapel OSV. Kortene overrækkes holdet af den person, som bestyrer holdets 1. post. De følges til posten.

A "Og det skete i den nat...." Nadver *ding, dong siger klokken*

B Kors i Hytten (historie) *ding, dong siger klokken og alle giver sig på vej.*

C Aldrig ræd for mørkets magt. Altid frejdig læres i Kirkesal- *ding, ...*

D Han ville have læst sit fadervor Lille Kai og Fadervor i Våbenhus *ding, ...*

E Lys i mørket lystænding, bøn og tanker v. Lysglobe,

Ding, dong siger klokken og alle giver sig på vej hjem til kirkerummet

Tredje del af Gudstjenesten: **Hjemme**

1. Velkommen hjem vi vil nu synge den salme vi lærte
2. Vi synger den lærte salme: *Altid frejdig, når du går* 784
3. Fadervor
4. Guds velsignelse lyses over os
5. Afslutningssalme: *Du som har tændt millioner af stjerner* 787

Extroitus v. pigekor

5 poster

Alle poster er markeret ved et græskarhoved både på kort og rent fysisk ved posten.

Alter: Her kan man fortælle over skærtorsdag, om fællesskab omkring bordet, også når mørke skyer trækker sammen. Det giver mulighed for at fortælle, hvad den lille kedelige kiks og en slat sur vin har af betydning. Derefter får de nadver, men husk der er ikke meget mere end 5 min. til både ord og uddeling. Det er en fordel med engangsbægre.

I kapel eller skur fortælles en fortælling, hvor mørkets magter jages bort af lyset. Vi har fortalt om Georg og dragen, om David og Goliath, og her vil mange af Gunda Jørgensens fremragende fortællinger som f.eks. *Røveren på korset* også være rigtig gode. Mulighederne er jo uendelige, fordi lysets sejr over mørket er vores historie.

Ved flygel eller orgel synges og indlæres en salme. Her er der mulighed for at lade børnene stifte bekendtskab med de klassiske begravelsessalmer og aftensalmerne, eller man kan synge en af vores nye og gode aftensalmer. Organisten fortæller evt. lidt om salmen. Vi har flere gange brugt *Altid frejdig*, som de jo højst sandsynligt vil møde mange gange senere hen, og hvor tilknytningen til frihedskæmperne er oplagt. Det giver også stor mening, at de går videre "Med et Fadervor i pagt skal du aldrig gyse" hen til posten, hvor de skal bede fadervor.

Fadervor bedes i våbenhuset. Det er rigtig fint at knytte en fortælling til, som fortæller om vigtigheden af at kende fadervor som bøn. Man kan bruge uddrag af H.C. Andersens Snedroningen om Lille Kai og fadervor. Der er også Knud Rasmussens historie om Gamle Kuanja og fadervor. Historien kan også findes i "Men jeg siger jer" evangeliet litterært belyst, en antologi ved Jørgen Hansen og Tora Vest fra 1963.

En anden mulighed er at fortælle om egne eller andres barndomserfaringer, hvor man fik brug for at bede fadervor for at holde angsten fra livet på vej hjem i vintermørket el. lign.

En lysglobe kan give mulighed for lystænding og fordybelse. Vi plejer at købe en stor stak postkort med bønner fra Kirkefondet. Børn og voksne får så lov at tage et postkort, som de kan tage med sig. Man kan også bruge de mange bønner fra salmebogen, men jeg er faktisk ikke klar over, om man kommer i konflikt med copyright lovgivningen, hvis man kopierer salmebogens bønner og deler dem ud.

Posterne er valgt efter de forhåndsværendes søms princip. Jeg ville rigtig gerne have en post ved døbefonten, men den står så tæt på alteret, at det ikke kan lade sig gøre. Oppe ved orglet er der heller ikke plads nok, og nogle år har vi ikke kunnet holde kapellet 'kistefri' på dagen og har i stedet brugt redskabsskuret. Hver kirke har sine muligheder, det er indhold frem for form, som giver gudstjenesten mening.

Græskarkerne snack og græskarsuppe på to måder

Når man så har skåret et par lygter ud, flyder køkkenet med græskarkerner og græskarkød. Kernerne kan man befri for trevler og kød, og de kan ristes på en pande og drysses med salt. Det er en dejlig snack, både med og uden skal på.

Kødet kan man bruge til græskarsuppe.

Hovedingredienserne er: Græskar, æbler, rød peberfrugt, løg, gulerod og karry. Men kartofler, selleri og andre rodfrugter kan også kommes i.

Den ene opskrift er meget kolesterolvenlig og har mest bid i, hvorimod den anden opskrift er mere farlig for sidebenene. Til

en god stor portion bruger man et halvt græskar, udkernet og skrællet, eller 1–2 hele hokkaidogræskar, ca. halvt så mange æbler som græskar, 1–2 gulerødder, løg, peberfrugt, karry, salt og peber efter behag.

Til den grove skæres det hele i mundrette stykker og koges med bouillon og evt. flåede tomater, til græskarret begynder at koge ud og dermed jævner suppen, derefter smages den til med karry og evt. salt og peber.

Den flødede udgave: Jeg svitser det hele i smør, også karryen, hælder bouillon over, og koger det godt mørt, hvorefter jeg blander det til en tyktflydende suppe og tilsætter fløde, der har fået et opkog. Supperne gør sig godt med hjemmebagt brød til.

Græskar lygter

Græskarlygten – "Jack-O-Lantern" – har baggrund i et irsk sagn, hvor der fortælles om drukkenbolten Jack, der grundet sin livsførelse ikke blev lukket ind i himlen efter sin død. I helvede kunne han heller ikke komme ind, fordi han en gang havde narret Fanden. Djævelen sendte ham derfra med en glød af helvedes ild, som kunne lyse for ham på vejen. Ilden lagde Jack i en roe, og ved lyset fra denne må han nu vandre hvileløst om mellem himmel og helvede, da han efter sigende stadig ikke er velkommen nogen af stederne. Da traditionen kom til USA, brugte man så græskar i stedet for roer. De er sjove, lette at lave, og græskar gør det let på disse breddegrader. En kirkelig udgave er at lave et kors i stedet for et ansigt – det er også meget lettere.

Jeg synes ikke halloweengudstjenesten skal gå i stedet for Allehelgensgudstjenesten. Derimod tror jeg, de fleste sogne vil have glæde af dem begge. Allehelgen hører naturligt til på allehelgen søndag, og Halloween hører naturligt til ved en tidlig aften-gudstjeneste.

Jeg synes, Halloween er en meningsgivende gudstjeneste, som finder sin naturlige plads i kirkens rum. Og det ville være en skam at flytte fejringen til sognegården. Der tror jeg, det kristelige alt for let fordamper og erstattes af græskarhoveder med tomme øjne og stivende smil.

Desværre er min kirke en ny kirke, der er hverken klokketårn, korbue eller kirkegård. Vi må nøjes med et kapel og et redskabsskur, og det har såmænd fungeret rigtig godt. Dog er jeg grøn af misundelse på alle jer, som har gamle middelalderkirker, hvor omgivelserne meget bedre kan spille sammen med temaet. Med en omgivende kirkegård er mulighederne jo uendelige. Jeg er taknemmelig for gode venner, som har prøvet ideen af i deres gamle kirker.

Allehelgen og Halloween

Kirsten Søgaard, sognepræst Karlebo

Halloween i Karlebo kirke

Inspireret af Ane LaBranche og Hyltebjerg kirke besluttede vi os i Karlebo sogn til, at vi også ville prøve at lave en interaktiv halloweengudstjeneste – og vi bestemte helt fra starten, at Karlebo kirke skulle danne rammen om gudstjenesten. Vi har hele tre kirke i sognet, men Karlebo kirke er en middelalderkirke med klokketårn, en gammel kirkegård og et menighedshus, hvor vi kunne spise sammen bagefter, så rammerne var i den grad på plads – det var op til os at fylde rammerne ud.

Gudstjenesten

Gudstjenesten lignede på lange strækninger den, som Ane LaBranche har gengivet ovenfor – det var rammerne, som var anderledes.

Vi inddrog klokketårnet til posten, hvor der forfattes en uhyggelig historie – så uhyggelig, at man måtte slå korsets tegn. Ligesom vi også brugte kirkegården, hvor historien om den lille Kai og fadervor blev genfortalt.

De tre øvrige poster var inde i kirken – som er en korskirke, så det kunne lade sig gøre at have tre poster derinde. På posten ved orglet, som står i det ene sideskib, lærte de DDS 551 *Der er en vej*, men vi brugte ikke orglet – én af kirkesangerne er konservatorieuddannet på blokfløjte, så hun havde taget sin blokfløjte med. Det er nødvendigt, når der skal være tre poster i kirkerummet – det kan ikke lade sig gøre at bruge orglet, da posten til bøn og til nadver kræver stilhed og koncentration. Posten til bøn var placeret nede i bunden af kirken, og posten med nadver oppe ved alteret.

Generelle gode råd

Vi var 150 børn og voksne, og stort set alle børnene var udklædte – vi havde pyntet op med græskar med kors og lys, spindelvæv, edderkopper, spøgelser etc. på trappen op til tårnet og på kirkegården – den fik hele armen til stor fornøjelse for store og små.

Det er vitalt, at holdene bliver lige store – og ikke for store. Det tager tid at få 40 mennesker op i et klokketårn og ned igen, mens næste hold presser på.

Posten på kirkegården skal oplagt ikke ligge for langt væk – det handler om mange ting: kirkegården skal ikke "rystes" af en masse råben, løben og skrigen, en tidsplan skal holdes bl.a..

Det kræver mange frivillige at få det hele til at klappe – de indledende øvelser med pyntning, klargøring og mad, under gudstjenesten, hvor 150 mennesker betyder, at der vil udbryde et vist kaos – og til maden og oprydningen bagefter. Jeg valgte at udnævne 5 frivillig til holdkaptajner, som havde styr på ruten, kunne læse kort, hvad de skulle etc., hvis holdet ikke magtede. Der blev ikke rigtig brug for dem, men ideen bliver nu gentaget næste gang.

Det var en dejlig aften, og vi glæder os til oktober, hvor vi skal holde en halloweengudstjeneste i Karlebo igen.

Halloween i Karlebo kirke

Sorggrupper

Hej. Til jer som er i tvivl om I vil starte i en sorggruppe, så synes jeg I skal kigge videre på denne side. For det er den bedste beslutning, jeg har taget – ved at jeg startede i sorggruppen

Ninna, 13 år på www.børnogsorg.dk

4 sogne i Odense kommune er gået sammen om at oprette og drive samtalegrupper for børn og unge, der har mistet forældre. Med denne artikel vil vi gerne præsentere og begrunde projektet, som er blevet til under lov om samarbejde mellem menighedsråd. De 4 sogne er Agedrup, Dalum, Paarup og Thomas Kingos, hvortil kommer også Odense Valgmenighed, som støtter projektet.

Hvorfor samtalegrupper?

Når et barn eller et ungt menneske mister sin far eller sin mor, kan det opleves som et sort hul i sjælen. Det suger livslyst og livskraft ud af den, som rammes, og en velkendt følgevirkning er en oplevelse af dyb ensomhed.

Der er mange, der har en opgave at løse, når katastrofen sker. Så godt som resurserne tillader det, vil familie og venner, skole og idrætsforening, læge, præst og ofte også psykolog prøve at løfte med. Der er mange, der har en opgave, og heldigvis også mange, der samvittighedsfuldt og kærligt løser den, så godt de formår. Men ensomheden kan stadig være der. Mange børn og unge, der har mistet en far eller en mor, har et særligt behov

for at mødes med jævnaldrende, der er i samme situation som de selv. Samtalegrupperne bør være under fagligt kvalificeret ledelse af voksne, der kan åbne samtalen mellem børnene / de unge og hjælpe til at sætte deres tanker og følelser i perspektiv.

Sådanne samtalegrupper er etableret af bl.a. Kræftens Bekæmpelse, Børns Vilkår, Unge og Sorg, enkelte kommunale familiehuse og også andre. Det var fremme i nyhederne i marts i år, at strukturreformen har medført, at mange grupper er blevet nedlagt. De er nemlig dyre at drive. En gruppe med 10 børn eller unge og 2 voksne gruppeledere kan koste i omegnen af 75.000.

Hvorfor en opgave for Folkekirken?

Ofte bliver der kaldt på præsten i et sygdomsforløb, og i reglen er det en præst, der forestår begravelse eller bisættelse af den afdøde. I den forbindelse har sognets egen præst en stor sjælesørgerisk opgave i forhold til familien, som vi forsøger at løse, så hvis behovet for samtalegrupper i øvrigt var dækket af andre, var der ingen grund til at organisere sådanne i kirkeligt regi. Men

Ensomheden kan stadig være der. Mange børn og unge, der har mistet en far eller en mor, har et særligt behov for at mødes med jævnaldrende, der er i samme situation som de selv

det er det som nævnt ikke. Vi var 6 kolleger, der for et par år siden drøftede den frustrerende oplevelse, det var ikke at have et sted at vise hen til, og vi talte om muligheden for at forsøge selv at løfte opgaven ved at skabe en organisatorisk ramme omkring et tilbud. Det var indlysende, at det måtte være et tilbud, der blev rakt hen over sognegrænser. Dermed stod det klart, at de præster, der skulle medvirke som gruppeledere på denne måde, påtog sig en opgave, som ligger ud over deres pligtige arbejde, hvorfor de måtte aflønnes. Og endelig kom vi til det resultat, at præsternes faglige kompetence med fordel kunne suppleres med en anden tilgang, så vi tog kontakt til en socialpædagog og en sygeplejerske, som har erfaring med at lede samtalegrupper for Børns Vilkår. De var og er begge indforstået med og optaget af det særlige præg arbejdet i gruppen får, fordi det er et folkekirkeligt tilbud, så der er tale om et frugtbart samarbejde. Det skal understreges, at det er gratis for deltagerne, og at der ikke stilles krav om tilhørsforhold til Folkekirken.

Organisation

De 4 menighedsråd vedtog at indgå i projektet, og med bistand fra Fyens Stift blev der skrevet en vedtægt, som Kirkeministeriet godkendte som grundlag for samarbejdet. Det var i juni 2006.

Dernæst blev det afklaret, at grupperne kan mødes i Thomas Kingos sogns sognehus, hvorpå næste skridt kunne påbegyndes. Finansieringen.

Opgaven kunne umuligt løftes af de tilsluttede menighedsråd, som hver betaler 1 kr. pr. folkekirkemedlem i sognet. Resten skulle skaffes hos fonde, logger og legater. Det tog et års tid, idet vi ville sikre en forsvarlig finansiering, inden vi gik i gang. Vi har rejst ca. 350.000 kroner ved bidrag fra især Odd Fellowlogerne i Odense og på Fyn, Folkekirkens Udviklingsfond, og SparNord Fonden. Desuden har vi fået støtte fra Y's Mens Club og fra Møllerens Fond.

Perspektiv

Det nuværende projekt er et forsøg. I forsøgsperioden skal vi bl.a. optage kontakt med andre aktører, som for eksempel Kræftens Bekæmpelse, Børns Vilkår, Unge og Sorg og kommunen. Dette er sat i gang. Jeg er sikker på, at diakonalt arbejde er en stor opgave for Folkekirken i de kommende år, hvor kirken udfordres til at samarbejde med sig selv på tværs af sognegrænser og til at samarbejde med andre faggrupper.

Hvis nogen ved læsning af dette har fået lyst til at vide mere, så klik ind på vores hjemmeside www.børnogsorg.dk

Døden

– i konfirmandstuen

Døden i konfirmandstuen. Det lyder som en thriller. Blot ved at sige titlen højt for sig selv mærker man, at døden er et "godt" emne. Det er en virkelighed, som alle kæmper med – også 13-14-årige. Men hvor er det sted, hvor de kan prøve deres tanker, billeder, erfaringer, frygt og håb af – og få et vejledende modspil, så de selv kan reflektere videre og måske endda finde steder, hvor de kan lade refleksionerne hvile? Konfirmandstuen må være et af stederne. Selve det faktum, at HÅB optræder 112 gange i Bibelen, mens FORTVIVELSE kun optræder 12 gange og HÅBLØSHED 56 gange, er et væsentligt modspil. For slet ikke at tale om det grundlæggende fortegn for både konfirmationsforberedelse og kirke, bekendelsen til Jesu Kristi opstandelse fra de døde.

Døden er ikke teori

Døden er ikke et teoretisk spørgsmål for konfirmander. Der er selvfølgelig et "hvordan" omkring døden, som skal besvares.

Konfirmanderne har måske nok været med til en begravelse – det har de efterhånden i stigende tal – men de færreste har været nærmere end filmen på et menneskes død. De har set Bruce Willis lege med døden og altid rejse sig fra den igen, om ikke andet så i næste film. De har set blod og splat og afrevne lemmer. Men de færreste børn har fulgt forløbet omkring et menneskes død. Deres viden om den biologiske proces er ringe. Deres kendskab til, hvad der sker i virkelighedens verden under, før og efter et dødsfald er ofte minimal. Alene derfor kan døden være vanskelig for dem at forholde sig til. Der er et "hvordan", som skal hentes ind og besvares, altså en række spørgsmål, som ligger uden for konfirmandstuens primære fokus og alligevel spiller en afgørende rolle. Men det er aldrig blot faktuel viden, når det handler om døden. Hvordan-spørgsmålene forbinder sig nøje med de eksistentielle spørgsmål. Den uafvendelige biologiske proces er et udtryk for dødens definitivitet, altså samtidig tabets virkelighed og uigenkaldelighed. De familiemedlemmer, læger, sygeplejersker, sociale myndigheder, bedemænd, der træder

ind omkring døden, er i deres funktion og måde at gøre tingene på i sig selv et udtryk for en tydning af livet og døden.

Døden er ikke til at komme udenom

Besvarelsen af hvordan-spørgsmålene kan være forudsætnin-gen for, at refleksionerne over døden for børnenes vedkommen-de vover sig frem af de personlige irgange, hvor de har været spærret inde, og ud i det offentlige rum, som er undervisnings rum. Døden skal være noget, vi kan samtale med hinanden om, for at det bliver til undervisning. Refleksioner over døden som et uforsonligt og fremmed indgreb i livet har alle børn og unge. De ligger hos dem lige fra spædbarnets første adskillel-seserfaringer, over overladtheden i børneværelsets mørke efter sengetid til de smerteerfaringer, som alle konfirmander har gjort sig, hvad enten det handler om at miste i forbindelse med et dødsfald, eller det drejer sig om en god veninde, der pludselig er gået til en anden veninde, eller skilsmisseerfaringer. Trau-matiske aspekter har det med at hæfte sig ved erfaringerne, så længe de er spærret inde i

os selv. Men døden er ikke til at komme udenom. Når hvor-dan-spørgsmålene afdækkes på en ordentlig, saglig måde, er netop døden et fællesem-ne, der er til at tale om. Og straks er erfaringerne der hos

konfirmanderne. Emnet er aldeles vedkommende. Når døden får lov til at komme ud af irgangene, giver samtalen sig ofte af sig selv, og mange gange med en bredere deltagelse end så mange andre samtaler i konfirmandstuen.

I undervisningsvideoen "Markusevangeliet – fortalt af skuespil-leren Caspar Koch" hører konfirmanderne, hvordan de fire ven-ner hejser deres lamme kammerat ned gennem taget til Jesus i huset i Kapernaum, og Jesus siger til ham: "Rejs dig, tag din seng og gå!". Caspar Koch fortæller nedefra huset, med Jesus som fortælle-vinklen. Jeg beder ind imellem konfirmanderne om at kravle op på taget i stedet og være de fire venner; de skal vise, hvordan de vil få den lamme firet ned til Jesus. Når de så står fire over for hinanden med de imaginære reb i hånden og nænsomt firer deres ven ned ved at lade den ene hånd holde fast i rebet og den anden styre det, spørger jeg dem, hvad det i grunden er, at de er i gang med at gøre. De siger hver gang: vi firer vores lamme ven ned. Når jeg så spørger dem én gang til, ser de på hinanden og siger overrasket: vi sænker en kiste ned i graven! Selv om konfirmanderne måske aldrig har stået i begravelsessituationen og i hvert fald næppe nogensinde firet en kiste ned, aktualiserer kroppen nogle erindringslag for det, der fylder eksistentielt hos os alle – også konfirmander: døden

og tabet. Til gengæld opdager de så samtidig med evangeliefor-tællingen, at der er én i verden, der i den situation siger: Tag din seng og gå! Af jorden skal du igen opstå!

Der er dynamit i døden

Døden er et farligt emne i konfirmandstuen. Det er der nu så meget i kristendommen, der er. Kristendommen viser os i alle måder vores grænser. Det sker, at der er konfirmander, som kommer til at græde, når døden tematiseres. Det kan være, fordi de selv har eller har haft døden nær på, men det behøver slet ikke at være derfor. Der er ikke noget forkert i det. Tværti-mod. Det ligger i sagen, samtidig med at der er noget rigtig godt i, at konfirmander her får et rum at have deres erfaringer og tanker om døden i.

Det er blot afgørende, at emnet sikres som et undervisnings-emne. I konfirmandstuen handler det ikke om Louises mors død, men om døden som det stykke virkelighed, vi i fællesskab ser på og reflekterer over. Det får selvfølgelig automatisk Louise

til at tænke sin mors død ind i sammenhængen. Det kan være, at det giver hende an-ledning til at fortælle noget om det. Det kan også være, at det gør hende tavs og stille i situationen. Det kan endda udløse noget, der kræver

præstens sjælesorg over for hende bagefter. Men det sker netop uden for undervisningens rum; indenfor handler det om undervisning i sagen, og det er vigtigt at fastholde både for at sikre, at det er konfirmationsforberedelse, det handler om, og for at sikre konfirmandernes frihed og personlige integritet. Når det gælder et tema som døden, kan det i øvrigt være en fordel med kontakt til klasselæreren, der vil kunne fortælle, hvis der er konfirmander i gruppen, der har oplevet døden helt nær på. Det kan være en god viden at strukturere undervisningen efter og en baggrund til at forstå konfirmanders reaktioner på emnet.

Håbet er dødens horisont i konfirmandstuen

Døden er som sagt et "godt" emne i konfirmandstuen. En sar-kofag i domkirkens krypt udløser ofte et større hørbart sus i flokken end opstandelsesbilledet på domkirkens alter. Det stil-ler derfor opgaven for underviseren at få konfirmanderne til at reflektere over døden med det kristne opstandelseshåb som horisonten. Kun sådan handler det om døden i kristen optik. En tur rundt på kirkegården skal ikke ende med rebene og skovlen, men med gravstedernes tydning af det kristne opstandelseshåb.

En ekskursion til krematoriet må ende i en påskegudstjeneste inde i rummet og ikke bare i et gys foran øjengluggen ind til krematorieovnen. Målet med døden som emne i konfirmationsforberedelsen er på én gang at give konfirmanderne mulighed for at sætte ord på, at de eneste autentiske erfaringer er, at døden aldrig kan blive en legekammerat og lige så lidt et kommunikationsmiddel, fordi den er en uigenkaldelig og definitiv grænse for mennesker, samtidig med at den erfaring skal have det kristne opstandelseshåb som horisont.

En uge om døden

Klasselæreren og præsten planlægger i fællesskab en uges temaarbejde om "døden". Først ser eleverne i skolen Rumle Hammerichs film "Hunden, der smilede" – om en gruppe børns anstrengelser for at give en hund en sidste, god dag, før den skal aflives. Dernæst skal de hver for sig fuldende sætningerne "Jeg bliver glad, når ... / Jeg bliver ked af det, når ...". De taler om, hvad de har skrevet. Så ser de Søren Vinterbergs kortfilm "Drengen, der gik baglæns" – om en dreng, der mister sin storebror og har vanskeligt ved at forlige sig med dødens virkelighed. I klassen taler læreren med eleverne om, hvad filmen siger

om livet og døden. Dernæst skriver de om et kæledyr, de har mistet, og de får besøg af en sygeplejerske, der fortæller om dødsprocessen biologisk og set fra plejevinklen.

Dagen efter er klassen på besøg i kirken, hvor der synges salmer, og præsten fra sin vinkel fortæller om et (udramatisk) dødsforløb til og med begravelse og tiden efter for de efterladte. Eleverne går på kirkegården og ser på gravsten og gravsteder. De taler med præsten om symbolerne. De vælger nu hver for sig

Døden er et vigtigt emne i konfirmandstuen

et gravsted ud, tegner stenen af med indskriften over et menneske. Inde i kirken sætter de sig på kirkebænkene og skriver en fortælling om det menneskes liv til og med døden. Alle fortællinger klæbes op i en aflagt "tapet-bog", hvor eleverne selv vælger mønster og opsætning. Det fremhæver historiens betydning og giver den en håbsgivende ramme.

Afsluttende tilbage i klassen vælger eleverne sig ind på et citat fra citat-samlingen om døden i Kræftens Bekæmpelses materiale "OmSorg", 6.-8.klassetrin. "Gud ånder på øjet, når det græder", "Den der ikke har oplevet nattens mørke, forstår ikke dagens lys"... Eleverne laver hver for sig en akvareltegning med inspiration i citatet, de har valgt - for derigennem at bearbejde nogle af deres personlige tanker om døden fra undervisningsforløbet. Akvarellerne udstilles først på skolen og så i kirken.

At blive til i virkeligheden

En pige sidder alene på kirkebænken og skriver om "Marie Kristensen – født 1894, død 1960". Hun forestiller sig, at Marie Kristensen er et glad menneske med et godt liv. Men en dag hvor hun er ude for at bytte en fødselsdagsgave, bliver hun kørt ned og dræbt af en bil. Hun "vågner op" inde på sygehuset. "Så gik den frygtelige sandhed op for mig, og jeg udbrød: "Åh Gud, jeg er død!" "Nej, du er ikke død, alle lever videre i Paradiset", sagde en stemme bag mig. Eller var det bare indbildning? Jeg snurrede rundt og udbrød "Herre", og det var Herren i al sin pragt. Han ledte mig ind i Paradiset. Jeg ville spørge ham om noget, som kun han kunne svare på. "Herre, er det rigtigt, at ORDET er hos dig?"

Fortællingen er citeret med tilladelse fra pigen, der siden er blevet voksen. Hvor får hun det fra? Der skrives ikke med ført hånd! Men et eller andet sted fra egne direkte eller indirekte erfaringer, samtalen og kristendommens fortællinger og billeder får hun det og svarer med det, hun skriver. Døden er et vigtigt emne i konfirmandstuen.

Nyt hæfte, der kan sendes til en som er i sorg

En skygge af kærlighed

– tanker i sorgen

98,-

Lars Bjørklund

I sorgen

Nogen tænker på dig

48,-

Bestil på www.unitasforlag.dk

Unitas FORLAG

Aflastnings- tjeneste og vågekoner

Aflastningstjenesten i Randers startede på foranledning af og med støtte fra Samvirkende Menighedsplejer i Valby i 1994.

Formålet var at give et tilbud til pårørende, der passer alvorligt syge i hjemmet, om støtte og aflastning, således at pårørende kunne få mulighed for at koble fra nogle timer. Vi tilbød 3 timer ugentlig.

Arbejdet støttes af Randers kommune og Socialministeriet, samt af frivillige bidrag. Der blev nedsat en bestyrelse, som udarbejdede vedtægter, sørgede for det økonomiske grundlag og ansatte 2 koordinatore, der lønnes svarende til 200 timer månedligt.

Der var kontakt til en del frivillige, som havde lyst til og interesse for at virke som aflaster i hjemmene. Aflastning handler primært om den pårørendes liv og mulighed for at komme igennem et krævende sygdomsforløb uden at blive slidt op. Plejen af den syge bliver varetaget af den offentlige sundhedssektor, og aflasterne skal ikke deltage i dette arbejde.

PR

I september 1995 var vi klar til at starte, og der blev udarbejdet en folder, som blev uddelt til læger, institutioner, biblioteker m.m. Der var omtale i presse og lokal-TV.

Aflasterne er benævnelsen på de frivillige medarbejdere. De rekrutteres via personlige kontakter, kirkeblade i vore sogne og annoncer i det lokale dagblad: De bliver udvalgt via interviews med koordinatorene. *Vi lægger vægt på, at aflasterne er stabile, loyale og forstående, robuste, lytter til andre, har god intuition, er afklarede med deres egen situation og vil respektere tavshedspligten.* Hvis vi finder dem egnede, bliver de inviteret til Aflastningstjenestens klubmøder m.m. og får udstedt ID-kort til brug i de hjem, de måtte komme i. De skal også underskrive tavshedserklæring. Aflasterne er modne og motiverede mennesker. Det er som regel personer, der har arbejdet inden for sundhedssektoren, der henvender sig. De er villige til at bruge 3 timer af deres tid hver uge på at støtte og hjælpe i hjem,

der har behov for aflastning, og at være til stede på hjemmets præmisser.

Vi tilbyder en udfordrende og ansvarsfuld opgave, et fællesskab med andre aflastere, faglig vejledning og regelmæssige kurser, transportudgifter og kurser betalt af Aflastningstjenesten

Koordinatorerne varetager de daglige opgaver med telefonpasning, besøg i hjemmene, kontakt til de frivillige og forpligtelse til at tilbyde jævnlige klubaftener, temadage og kurser til dygtiggørelse af aflasterne.

Fysiske rammer

Vi blev tilbudt lokale i en lokal kirke til afholdelse af møder og interviews. Vi fandt ikke behov for kontorfaciliteter. Koordinatorerne fik telefoner og brugte egne computere og havde adgang til fotokopieringsmaskine.

Arbejdsgangen

Kontakten mellem hjemmene og Aflastningstjenesten etableres, når enten hjemmet selv, en pårørende eller hjemmeplejen henvender sig til én af koordinatorerne for at undersøge, om vi kan aflaste i et aktuelt hjem, hvor de har fundet behov for aflastning de 3 timer om ugen, vi kan tilbyde. Vi spørger ind til hjemmets situation: social status, sygdommens art m.m., hvorefter min kollega og jeg aftaler et tidspunkt til besøg i hjemmet.

Efter besøget har vi dannet os et billede af, hvordan hjemmet fungerer, hvilke behov, der er og hvilke interesser der er i hjemmet. Det sundhedsfaglige er ikke vores opgave at varetage. Det er vigtigt at pointere. Aflasterne udfører kun de opgaver, som den pårørende tager sig af, i de timer de er i hjemmet.

Når vi har dannet os et overblik over de aktuelle behov og situationer, er det vores opgave at finde den rette aflaster til netop dette hjem. Den valgte aflaster kontakter selv hjemmet og aftaler nærmere tidspunkt til et møde. Herefter aftaler hjemmet og aflasteren indbyrdes, hvordan aflastningen skal forløbe. I tilfælde af aflasterens sygdom eller ferieperiode træder én af koordinatorerne til.

Uddannelse, kurser, møder

Samvirkende Menighedsplejer arrangerer kurser og temadage med relevante emner for vort arbejde. Vi finder også selv egne foredragsholdere til de månedlige klubmøder og temadage, evt. arrangeret sammen med Aflastningstjenester i Århus, Aalborg og Viborg.

Vi arrangerer en sommerudflugt, hvor vi besøger spændende steder, blandt andet hospice i Vejle og Århus og vågekonerne på Mors, der har inspireret til et nyt tiltag i Randers. Til julemodet gør vi også lidt ekstra ud af det med servering og underholdning. Aflasterne udfører arbejdet frivilligt og får kun dækket transportudgifter til besøg i hjemmene

Efter 14 års virke kan vi konkludere, at arbejdet har været frugtbart både for aflastere og de hjem, vi har aflastet i.

Aflasterne

Antallet af disse har gennem årene været stabilt på ca. 12. *De finder det meget meningsfuldt at kunne bruge kræfterne på at hjælpe i hjem, hvor der er behov for det.* Personer fra sundhedssektoren vil gerne bruge deres menneskelige og faglige resurser efter endt arbejdsliv. De får megen glæde og energi ud af samarbejdet i hjemmene, bliver som oftest meget følelsesmæssigt engageret og udfører langt mere arbejde, end opgaven lyder på. På den anden side er det hårdt, når den syge afgår ved døden, der bliver et tomrum og et savn, og det skal bearbejdes i Aflastningstjenestens fællesskab blandt andre aflastere og koordinatorerne. Der kan også tilbydes professionel supervision. Efter et dødsfald får aflasteren en pause, for denne igen kan involveres i et nyt, krævende forløb.

Hjemmene

Antallet af hjem, vi har aflastet i, har været fra 7 til 12, i mange tilfælde korte forløb på grund af dødsfald.

Det er et svært skridt at tage for en pårørende at bede om hjælp. Den pårørende finder det grænseoverskridende at skulle overlade til en fremmed at tage sig af sin nærmeste, mens de selv forlader hjemmet. Men samtidig er det utroligt trættende at være afhængig af en anden person i døgnets 24 timer. Med støtte fra hjemmeplejen bestemmer de sig så i nogle tilfælde for at bede os om hjælp. Det er ikke altid den syges ønske, for denne finder naturligt nok, at den pårørende bedst kender deres behov. Den syge vil helst hjælpes af et velkendt menneske, men nogle syge kan godt se behovet for den raske, andre må overtales i starten.

Når et godt forløb er i gang, er det en stor støtte og inspiration for begge parter. Den syge får en interesseret samtalepartner, som meget gerne vil høre om det levede liv, bornene, gamle historier. Alt er nyt for aflasteren, og den syge føler sig oplivet ved interessen.

Den pårørende har haft mulighed for nogle timers 'frihed' til indkøb, frisør, tandlæge, venindebesøg, en gåtur i naturen eller bare nogle timers søvn uden afbrydelse, så denne vender

opmuntret hjem med ny inspiration, som den syge også får glæde af.

Den pårørende har også ofte behov for at tale med en person uden for familien om personlige tanker, og det bliver der også tid til.

Det er ofte sent i et sygdomsforløb, vi bliver bedt om at hjælpe. Vi finder, at det ville være en fordel, hvis vi kunne komme ind i billedet tidligere. Både for at få et godt kendskab til familien, men også for at den pårørende kan blive aflastet, før vedkommende er ved at blive helt slidt op.

Der sker ofte store sociale tab, når man som pårørende helliger hele sit liv til at passe sin nærmeste. Hvis man kan bevare nogle vigtige personlige relationer, som den pårørende kan have glæde af, når den syge er afgået ved døden, er det en stor fordel, og til det formål kan de ugentlige 3 timers aflastning benyttes.

Vi indskærper ved besøg i hjemmene, at det er op til både hjem og aflaster at sige fra, hvis 'kemien' ikke passer. Vi er neutrale og lægger vægt på, at vi ikke vil påvirke hverken politisk eller religiøst.

Vågekoner

Som noget nyt har vi udvidet tjenesten med Vågekonetjeneste. Der er behov for en sådan tjeneste, da der i den offentlige sektor ikke er tilstrækkeligt personale til at sidde ved en døende, hverken i hjemmet eller på institutionerne. Vi kan tilbyde 3 timers vagter døgnet igennem, men det er mest aktuelt i nattetimerne.

Vi har endnu ikke megen erfaring med vågekoner, men i de tilfælde, hvor vi har udført denne tjeneste har vi fået megen anerkendelse fra de pårørende, som trænger til pauser, og fra personalet på institutionerne, som er frustrerede over, at de ikke kan være så meget ved den dødssyge person, som de ønsker. Vågekonerne synes selv, at det er meget tilfredsstillende at være til hjælp i den sidste svære tid af et menneskes liv, at holde i hånd og være nærværende.

Boganmeldelser

Det første år uden
– En bog om tab, sorg og savn

Lene Østergaard

Alfa, 2008

51 sider

Bogen er en enkelt skrevet brugsbog uden de store og indviklede forklaringer. Det er der brug for netop på dette område, hvor børn og unge mister i nærmeste familie. Den skal bruges ved køkkenbordet eller spisebordet sammen med en voksen. Den vidner kaffe- eller saftvandsringene om på forsiderne af hver af de tre store kapitler, den er inddelt i: I Afsked og begravelse, II Hverdagen den første tid efter, III Savn og mærkedage.

Den har ligeledes et lidt forslidt og stilehæfteagtig form, fordi det er meningen, at barnet selv skal skrive om den første svære tid efter at have mistet en nær. Den lidt dystre farve og det tillempede slidte udseende gør straks, at man tænker, at her er der noget tungt og svært på færde. Sproget er meget ligetil, så alle kan følge med. Her har forfatteren virkelig forsøgt at gøre den til en højt læsningsbog, hvor barnet bagefter kan udfylde stilehæftets tomme side med spørgsmål som f.eks.: "Har du tanker om, hvor den, du har mistet, er henne?", "Hvad tænkte du, da du kom ind i kirken?", "Hvad sang I?" eller "Hvad gør du, når du er ked af det?".

Det er klart, at børn på 12-13 år sagtens selv kan udfylde siderne, mens de mindreårige skal have hjælp.

Bogen er, påpeger forfatter, ikke ment som en, man bare stik-

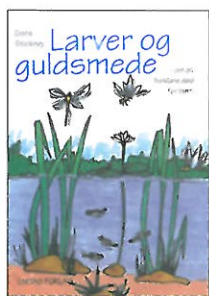
ker barnet i hånden, og som barnet så selv skal læse. Den er ment som et led i sorgbearbejdelsen efter alvorlige tab af personer i den nærmeste familie.

Ideen med at nedskrive er kendt og kan være rigtig god for nogle, mens andre ikke kan formulere sig med ord, men bedre fysisk og i billeder. Det skal man være opmærksom på.

De tomme skriveark i "stilehæftet" appellerer til at formulere sig i ord, hvilket jeg synes er lidt for enøjet. For nogle vil det være lettere at tegne under spørgsmålet: "Har du tanker om, hvor den, du har mistet, er henne?" Man kunne have medtænkt nogle flere farverige billeder til samtalen efter oplæsningen i fællesskabet. Rigtig mange børn i dag er meget visuelle og gode til at betjene sig af billeder, selvom de er dårlige til at stave. De sort/hvide billeder gør bogens budskab tungt, hvorimod farverige samtalebilleder ville give en chance for de børn, der er dårlige med ord og stavning men gode til det mere visuelle.

Dertil et lille hjertesuk belært af erfaring efter mange begravelser i vore smukke kirkerum. Det at indsætte et foto af blomsterne i kirken, synes jeg ikke om, som bogens forfatter foreslår. Det er at forstyrre højtideligheden i kirken ved at opfordre til det. Det, at én farer rundt og fotograferer, virker direkte forstyrrende for en i forvejen meget sårbar menighed. Det skal enten gøres i meget god tid, før højtideligheden går i gang eller vente til bagefter ude ved gravstedet, eller hvor blomsterne nu lægges efter bisættelsen.

På trods af dette er det en god lille bog. Den har absolut sin berettigelse på et meget sårbart punkt i barnets og den unges liv, hvor det at miste kan sætte meget dybe spor, hvis ikke omgivelserne gør deres til at hjælpe til. (AH)

Larver og guldsmede – om at forklare død for børn

Doris Stickney

Unitas Forlag 1999

24 sider

I forbindelse med KFUM & KFUK's børnesommerlejr på Rubjerglejren i 2007 blev jeg bedt om at holde en lejr gudstjeneste over temaet "De levendes land". Lejrens tema var "Gennem luft og jord og ild og vand til de levendes land". Hver af lejrens fire dage havde ét af de fire elementer som overskrift, således at både aktiviteter, leg og forkyndelse tog udgangspunkt i f.eks. elementet "jord". Forkyndelsesoplægget til de fire dage blev udformet af én af lejrens ledere, Margit Nørgaard, i samarbejde med undertegnede.

Hvordan skal man tale med børn om "De levendes land"? Hvordan skal man tale om liv og død og evighed, når også vi voksne har svært ved at forholde os til den del af troen?

Hele svaret blev mig givet, da Margit Nørgaard fortalte, at hun sammen med sine egne børn havde haft stor glæde af den lille bog i Pixi-størrelse med titlen "Larver og guldsmede".

I enkelt sprog fortælles om en flok lykkelige guldsmedelarver i et vandhul. Larverne har gjort den iagttagelse, at det somme tider sker, at én af dem kravler op ad en åkandestilk og til sidst

forsvinder. Uanset hvor længe de venter, kommer den aldrig tilbage. De indgår nu den indbyrdes aftale, at uanset hvem af dem, der bliver den næste, så lover de højtideligt at komme tilbage og fortælle de andre, hvor de er gået hen – og hvorfor. Vi følger nu lederlarven, der pludselig en dag oplever sig selv kravle op af stilken, op på åkandeblandet – og forvandles til en guldsmed! Da han vil holde sit løfte til sine venner, opdager han, at han ikke længere kan komme ned i vandet....

Fortællingen ledsages af 7 klare stregtegninger – én for hvert opslag, således at der altid er noget at kigge på, når bogen læses højt for små børn.

Det var en stor oplevelse at genfortælle den lille beretning for børn (og voksne) på Rubjerglejren og se, hvordan lettelsen bredte sig i alle ansigter. Lettelse over, at vi ikke er alene med vore spekulationer, man deler dem med hinanden, børn, voksne, præster og guldsmedelarver. Vi blev fælles om den erfaring, som Holger Lissner har udtrykt i én af sine nye salmer: "Der er en vej, som vi alle går alene... og ingen vender tilbage fra de egne med bud om, hvad vi skal se bag tidens rand".

Samtidigt kunne vi sammen følge guldsmedens glæde over de nye vinger og den nye flyvefærdighed og således bestyrkes i håbet om, at der bag døden er et liv, et glædeligt sted, de levendes land, hvor vi skal være - nu og engang - sammen med Kristus.

Jeg giver hermed denne lille bog de varmeste anbefalinger til den, der skal "forklare død for børn". (BKJ)

ANSIGT TIL ANSIGT MED DØDEN

At være sig selv - at blive sig selv af Rita Nielsen

Hvordan opleves det at stå ansigt til ansigt med døden, hvilke åndelige behov har man i denne situation og hvad kan omgivelserne gøre? Disse og mange flere spørgsmål besvares i denne bog.

128 sider | 168,-

Barnet i mødet med livets mørke sider af Lars Bjørklund og Bernt Eriksson

Livets vilkår er, at glæde og sorg blandes fra første færd. Barndommen er ikke et beskyttet værksted og mødet med sygdom, lidelse og død kan rumme store og skræmmende oplevelser. Men i mødet med voksne som vover at dele børnenes virkelighed, kan børnene finde veje ud af det dybeste mørke.

52 sider | 78,-

Bestil på www.unitasforlag.dk

VIL **DU** ARBEJDE MED MENNESKER OG TRO?

Kirkefaglig-Videreuddannelse.dk

Diakonissestiftelsens sognemedhjælperuddannelse
SU-berettiget uddannelse • Tlf. 38 38 41 20